

Det var med stor sorg, at redaktionen af *Periskop* modtog beskeden om, at Jens Toft døde den 25. januar 2021.

Jens var uddannet mag.art. i Filmvidenskab fra Københavns Universitet og blev ansat på Kunsthistorie på Københavns Universitet, hvor han var frem til sin pension i 2016.

Jens var i 1993 sammen med studerende stifter af foreningen *Periskop – forum for kunsthistorisk debat* og var medlem af redaktionen frem til 2012.

I nærheden af billedet

Mindeord over Jens Toft (1944-2021)

Når vi som kunsthistorikere tænker på Jens Tofts betydning for det billedteoretiske felt, bliver vi ledt ad indirekte veje mod at kunne beskrive den. Først og fremmest: Det føltes, som om Jens altid var i nærheden af billedet. Han forlod det aldrig, og udpegede det alligevel ikke. Billedet satte ham i arbejde, og netop derfor blev han aldrig færdig med at beskrive billedet. Det var dette, der gjorde det til en intellektuel oplevelse af de sjældne at få lov til at følge med, når han bevægede sig i det billedteoretiske felt. Og han inviterede hellere end gerne med, for for ham var tanken fælles, som titlen på hans afskedsforelæsning fra kunsthistoriefaget på Københavns Universitet i 2016 pegede på. Dette er nok den vigtigste erindring, vi har lyst til at fremhæve her om Jens Toft. Han tog som lektor i faget generationer af studerende med ud i et åbent, men alligevel intellektuelt veldefineret rum, hvor det var muligt at udvikle sig og danne sig sine egne perspektiver. Jens var en vejleder af det tilsnit, Jacques Rancière drømmer om i *Den uvidende lærer*: Man havde som studerende oplevelsen af at blive sat fri og fik netop derfor lyst og energi til at lære et nyt sprog at kende. Jens kunne lytte til den søgen, der var på færde hos sine studerende. Han var af samme grund en afholdt vejleder. I dette forhold blev hans politiske dannelse tydelig. Det er vores oplevelse, at Jens faktisk var i stand til at praktisere en frigørelse, der kunne føre til en større menneskelighed.

Jens Toft var en dedikeret social personlighed både i sit tidlige politiske virke som trotskist og som ven og kammerat. I sin ungdom stiftede han personligt bekendskab til studenteroprøret, omend han som den åbensindede og venlige person, han var, ikke deltog direkte heri. Alligevel formede disse oplevelser ham, og han delte gerne ud af dem, ikke mindst når man, som mange af hans studerende gjorde, tog med på fællesarrangerede ture til Paris. Her udpegede han de mange lokaliteter, som han vedvarende vendte tilbage til. Hos Jens slog det politiske engagement igennem på en humanistisk og stille måde, omend med stor konsekvens. Således var han en af de få i Danmark, som i 1970'erne ejede en Trabi.

En særlig opmærksomhed på det oversete, det marginaliserede og udsatte satte sig igennem i hans mange kunsthistoriske projekter. For ud over hans interesse for velkendte moderne franske kunstnere som Édouard Manet, Paul Cézanne, Gustave Caillebotte og Gustave Courbet rettede Jens også sin opmærksomhed mod oversete kunstnere som for eksempel de danske genremalere Paul Fischer og Carl Bloch. Sidstnævnte fik Jens i samarbejde med Museet for Religiøs Kunst i Lemvig og Øregaard Museum arrangeret et større udstillingsprojekt omkring; et projekt, som desuden var ledsaget af en substantiel forskningspublikation. På samme måde var Jens en af de få, som fandt kvaliteter i ungdomsvennen, jazzentusiasten og surrealisten Hans Henrik Lerfeldts kunst. Jens berettede om, hvordan han og Lerfeldt til tider besøgte Kunstakademiet om aftenen, for her at prøve de forskellige trykteknikker af. Dertil kom Jens' opdagelse af den totalt ukendte bornholmske landskabsmaler Claus Johansen, som han i de sidste år af sit liv købte flere værker af. Jens fik derudover rettet opmærksomhed på oversete sider ved allerede kanoniserede kunstnere, som når han eksempelvis med et overbevisende billedteoretisk studie fandt nye kvaliteter ved J.F. Willumsens senværk.

At billedet kan sætte betydning i arbejde, var en indsigt, Jens Toft havde fået tidligt i sit liv. Han fortalte selv, hvordan han som dreng en dag oplevede, at et maleri med ét blev levende for øjnene af ham. En oplevelse, der for ham viste, at verden ikke kun er umiddelbar, men kan vende refleksivt tilbage som billede. Denne erfaring af billedet som et refleksivt betydningsarbejde skulle han komme til at møde og genkende i sine formative studieår, særligt under et udvekslingsophold i Paris i foråret 1968, hvor han studerede hos filmsemiotikeren Christian Metz. Metz var sammen med en række semiotikere som Algirdas Julien Greimas, Roland Barthes og Louis Marin med til at udvikle den dynamisering af strukturalismen, som semiotikken gennemførte i de år: Betydningen arbejder, bevæget af begæret, i billedets flade, hvorfra det vender forandret tilbage til billedets omgi-

velser. Jens Toft skulle komme til at blive en af dem, der med størst gennemslagskraft herhjemme kom til at praktisere denne dynamiske semiotik. Det er helt rimeligt at nævne Jens i sammenhæng med denne række af banebrydende og betydningsfulde semiotikere. Det er ikke tilfældigt, at et af kapitlerne i filosofen Søren Kjørups filmteoretiske hovedværk *Filmsemiologi* fra 1975 simpelthen har titlen "Jens Toft".

Vi kan kun berøre enkelte punkter af Jens Tofts kvaliteter i et mindeord. Sådan må det være, og det i sig selv fortæller om et usædvanligt engageret menneske, der kunne balancere en stor menneskelig varme med sit analytiske væsen. Jens Toft var, ud over at være kunsthistoriker, også en kender af jazzen, navnlig den eksperimenterende fra 1960'erne, og selvfølgelig den moderne film, som han jo faktisk var uddannet i.

Ære være hans minde.

JENS TANG KRISTENSEN OG MICHAEL KJÆR